

תינוק שנשבע וארבעה בניים
הרב מואיז נבון

הגדה של פסח

כנגד ארבעה בניים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

~ חכם ~

דברים (ו:כ) כי ישאלך בנדך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יקוק אלהינו אתכם:

הגדה של פסח - חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם? ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

~ רשע ~

שמות (יב:כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם:

ירושלמי פסחים פ"י ה"ד [ב"תורה תמימה" שמות פרק יב פסוק כנ]
תנא ר' חייא, כנגד ארבעה בניים דברה תורה, בן רשע מהו אומר, מה העבודה הזאת לכם, מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה, מכאן שהוציא עצמו מן הכלל, אף אתה אומר לו בעבור זה עשה ה' לי (וי"ג ח') לי עשה לאותו האיש לא עשה, אלו היה שם לא היה ראוי להגאל לעולם ר"א:

הגדה של פסח - רשע מה הוא אומר? מה העבדה הזאת לכם? לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקרו. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לי - ולא לו. אילו היה שם, לא היה נגאל.

~ תם ~

שמות (יג:יד) והיה כי ישאלך בנדך מחר לאמר **מה זאת** ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יקוק ממצרים מבית עבדים:

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת בא פרק יג סימן יד
לאמר מה זאת. זו מדת התם שאינו חכם בדעת לשאול ואינו רשע לכפור, אלא הוא תם, ואינו יכול להבין ושואל מה זאת,

רש"י שמות פרק יג פסוק יד
מה זאת - זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו כ) מה העדות והחקים והמשפטים וגו', הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בניים, רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך סתומה והשואל דרך חכמה:

~ שאינו יודע לשאול ~

שמות (יג:ח) והגדת לבנדך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יקוק לי בצאתי ממצרים:

שכל טוב (בובר) שמות פרשת בא פרק יג סימן ח

(ח) והגדת לבנדך. זהו שאינו יודע לשאול, שהרי כנגד ארבעה בניים דברה תורה, ...

הגדה של פסח - ושאינו יודע לשאול - את פתח לו, שנאמר: והגדת לבנדך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים.

~ ארבעה בניים כארבע גישות לזהות היהודי ~

~ השלכות הלכתיות ~

רב צחי הרשקוביץ, "תינוק שנשבע ומעמד החילוני במשנת הרב שמואל וזנר"
הרמב"ם, ובעקבותיו פוסקים אחרים, הורו שהמומר (ובפרט מחלל השבת) דינו כגוי לכל דבר, ובמובנים מסויימים מעמדו ההלכתי אף גרוע משל הגוי. קביעה זו האיצה את הכרעתם שיש לאפשר למומר למות במקרים בהם הוא נקלע לסכנת חיים, או לחילופין להמנע מלהצילו.

~ תינוק שנשבה ~

תלמוד בבלי מסכת שבת דף סח עמוד א [עם חברותא]

רב ושמואל דאמרי תרוייהו : [רישא ד]מתניתין [דכל השוכח עיקר שבת אינו חייב אלא חטאת אחת דוקא] ב"תינוק שנשבה" לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים [שמעולם לא שמע ממצות השבת] אבל [מי ש]הכיר [את ענין השבת] ולבסוף שכח [ממנה הרי זה כאילו יודע עיקר שבת אלא ששכח שהיום שבת ו]חייב על כל שבת ושבת [קרובן חטאת].

[דף סח עמוד ב] ... ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, דאמרי תרוייהו : דוקא [אם תחילה] הכיר ולבסוף שכח [חייב חטאת]. אבל תינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים **פטור** [לגמרי מחטאת, דאין זו שגגה אלא אנוס הוא. שכל האומר על האיסור שהוא מותר אנוס הוא, ורחמנא פטריה].

רמב"ם הלכות שגגות פרק ז הלכה ב

כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין העכו"ם או נתגייר קטן והוא בין העכו"ם אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל שגגה אחת היא, וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל וחטאת אחת על דם שאכל וכן כל כיוצא בזה בעבודות אלו, וכל היודע עיקר שבת אבל שכח שהיום שבת ודימה שהוא חול אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה חייב חטאת אחת על היום כולו וכן חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו.

~ שאינו יודע לשאול ~

רמב"ם הלכות ממרים פרק ג

הלכה א - מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האמור בתורה, אלא הרי זה בכלל האפיקורוסין (ומיתתו בכל אדם).

הלכה ב - מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה [מורידין אותו] ולא מעלין והרי הוא כשאר כל האפיקורוסין והאומרים אין תורה מן השמים והמוסרין והמומרים, שכל אלו אינם בכלל ישראל ואין צריך לא לעדים ולא התראה ולא דיינים [אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר המכשול].

הלכה ג - במה דברים אמורים? באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אח"כ (שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם) כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזיר בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.

רדב"ז הלכות ממרים פרק ג הלכה ג

[ג] בד"א באיש שכפר בתורה וכו'. ענין תינוק שנשבה לבין העכו"ם נזכר במס' שבת. נראה שכתב רבינו זה ללמד זכות על הקראים אבל הנמצאים בזמנינו זה אם היה אפשר בידינו להורידן היה מצוה להורידן שהרי בכל יום אנו מחזירין אותם למוטב ומושכין אותם להאמין תורה שבע"פ והם מחרפין ומגדפין את בעלי הקבלה ואין לדון את אלו בכלל אנוסים אלא כופרים בתורה שבע"פ וכבר הארכתי בתשובת שאלה על ענינם :

שו"ת רדב"ז מכתב יד - אורח חיים, יורה דעה (חלק ת) סימן קעט

... אלו הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה תפשו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדין אותם לא היו פוקרין בדברי רז"ל והיו כתינוק שנשבה לבין הגוים, תדע שהרי צדוק ובייתוס בבית שני היו ושבת דן גלה קודם, ואפילו אם תמצא לומר שהדבר ספק, מצוה לפדותו, אבל לענין יוחסין אני חושש שמה קדושיהו קדושין וגיטין אינם כתיקון רז"ל, שהרי אינם יודעין כלל בטיב גטין וקדושין והנראה לעניות דעתי כתבתי.

~ תם ~

שו"ת בנין ציון החדשות סימן כג - פסקים שלא להלכה למעשה.

ב"ה אלטאנא יום ד' כ"ט מרחשון תרכ"א לפ"ק. לידידי מחותני הרב המופי מו"ה שמריהו צוקערמאן נ"י.

מה שכי מעכ"ת נ"י שהוא הי' נוהג לאסור בשתיית יין שנגע בו ישראל מחלל שבת בפרהסיא מפני שהוא מומר לכל התורה כולה והוכיח כן משו"ת המבי"ט שהביא בנקודת הכסף י"ד (סי' קכ"ד) לאסור בשתיית יין שנגעו בו קראים מפני שהם מחללים את המועדות והמה כמחללי שבתות. אמנם יש מי שחולק עליו ולכן שאל אותי איך דעתי בזה.

לענין ד' הדין עמו דכיון דמחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לכל התורה דינו כעובד כוכבים. ... וא"ל כיון דגזירת יינם הוא משום בנותיהם והרי בנות מחללי שבתות לא נאסרו. ז"א דא"כ מומר לעבודת כוכבים לא יאסור יין בשתי"י ולפי מה דאמרינן בחולין (דף ד') אוסר וצ"ל כמש"כ הר"ן בחידושו שם, וכמו שהעתיק גם מעכ"ת נ"י, כיון דהוי ככותי גמור הוא בכלל גזירתן אעפ"י שאין בבנותיו איסור-חתנות, וא"כ ה"ה כמומר לחלל שבת בפרהסיא. וכ"כ הרשב"א בשו"ת הביאו הב"י (סי' קי"ט) דמומר לחלל שבת בפרהסיא יינו יי"נ. והנה עד כה דברנו מעיקר הדין איך לדון מחלל שבת בפרהסיא, אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר. אם לא יש להם דין "אומר מותר" שרק קרוב למזיד הוא. ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא וזה מודה ע"י תפילה וקידוש ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת **שדומין ממש לצדוקין ולא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם והם כתינוק שנשבה** לבין עובדי כוכבים כמבואר (סי' שפ"ה). ... ולכן לענין המחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם תבוא עליו ברכה. אכן גם למקילים יש להם על מה שיסמכו אם לא שמבורר לנו שידוע דיני שבת ומעיו פניו לחללו בפני עשרה מישראל יחד שזה ודאי כמומר גמור ונגיעת יינו אסור. כנלענין הקטן יעקב.

~ רשע ~

חזון איש [1878-1953] יו"ד היל' שחיטה ב:כח

בח"א אה"ע נשים סימן ק"ח כתבנו לדעת הגאונים דאין מומר זוקק ליבום כל אותו שדינו כמין לענין שחיטה אינו זוקק ליבום, וכתבנו שם דמומר לד"א להכעיס או כופר בתורה שבע"פ בכלל זה, אבל למה שנתבאר לעיל אין מומר להכעיס לד"א בכלל זה, רק ברודף אחר האיסור לדעת הרא"ה, וכן כופר בתורה שבע"פ דוקא בכופר גם בעיקר עול המצות, ועוד יש בזה תנאי שלא יהי' **אנוס** וכמש"כ הר"מ פ"ג מהלכות ממרים ה"ג דבניהם ותלמידהם חשיבי כאנוסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מביא קרבן כדאמר ר"פ כלל גדול, ומצווין אנו להחיותו ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלתו, ובהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כתב דאין רשאיין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה, ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מה"ט והביא כן מתשובת מהר"מ לובלין כ אצלנו הוא "קדם תוכחה" שאין אנו יודעין להוכיח ודיינינן להו **כאנוסין** ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבום, **וכן לענין שאר הלכות.**

חזון איש יורה דעה הלכות שחיטה - סימן ב אות טז

ונראה דאין דין "מורידין" אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצוין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרין אז הוא בנליזות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם, אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה, אלא הוספת הפרצה, שיהי' בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, **ועלינו להחזירם בעבותות אהבה** ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת.

~ קולות מדורנו ~

הרב אלישיב ע"י רב מיכאל אביטן הביא בספרו "טיב הפרשה" דברים עמוד 29

הגר"א דינר שאל את מרן הגר"י אלישיב אם אפשר להקל בבישולי יהודים מחללי שבת, משום שהם בגדר תינוק שנשבה, ואמר מרן הגר"י אלישיב שבזמנינו אין מושג של תינוק שנשבה, כי כולם שומעים ויודעים על היהדות, ואולי יש להקל ביהודים שעלו לאחרונה ממזרח אירופה שלא שמעו על יהדות ...

הרב אלישיב בעלון קול תורה, חוברת מז- תשרי תש"ס, משמו של הרב דינר

שמעתי מהנ"ר (מהנעלה רבי) יוסף שלום אלישיב שאין זה הוראה כללית, אלא **דצריך לדון בזה בכל מקרה בפנים** אם הנידון הוא תינוק שנשבה או לא, כגון: שנה ופירש או מומר לתיאבון וכדומה

הרב שאול ישראלי [1909-1995]

... אבל בכגון הללו שבדורנו שאי עשיית המצוות נובעת מתוך חוסר אמונה בתורה ומצוות, אעפ"י שמצד אחד נראה שאין להם דין מומרים ... כמש"כ הרמב"ם לענין בני הקראים "הרי הוא כ"תינוק שנשבה" ביניהם ...", מכל שכן בדורנו ומהחינוך והסביבה משפיעים על הרבה בכיוון שלילי בחינת "תינוק שנשבה". א"כ לא נפקע מהם דיני תוכחה או אפרושי מאיסורא, מכל מקום לא שייך בהם הדין שיש על ב"ד (=בית דין) (או על אלה הפועלים מכח שליחותיהן) לכופס בהכאה וכיו"ב... שאינם מכירים בערך המחייב שבמצות ... לא ישתכנעו באמיתת המצוות ולא יסכימו להם מרצון ... ועיקר החובה כלפי הללו שהם טועים ואנוסים היא כמש"כ הרמב"ם לענין בני הקראים.

רב יוסף בן דוד קאפח [1917-2000], ספר זכרון לרב, רמת-גן תשס"א, עמ' 63:
הרב קאפח לא קיבל את השימוש שנעשה במושג "תינוק שנשבה" ביחס לחילוניים בימינו. מושג זה, "תינוק שנשבה", ניתן לדעתו רק לקראים ודומיהם (ראה הלכות ממרים ג, ג), המכירים בקיומו של הקב"ה, תורתו ומצוותיו, אלא שהוטעו על ידי בעלי אינטרסים בנוגע לדרך הראויה לקיום מצוות אלו (ראה פיהמ"ש לאבות א, ג). אולם אדם המסתובב בעולמו של הקב"ה, שומע שיש עמלים בקיום תורתך האל, ונמנע מלברר את טענותיהם בצורה יסודית, כיצד ניתן לפטרו ולסגור עליו.

הרב דב ליאור [1933-יבדל לחיים ארוכים]
תינוק שנשבה, שמוזכר בתלמוד, זה אדם שגדל בין הגויים ולא ידע שיש כזה דבר שבת ויהדות, ואז כאשר הוא חוזר הוא מביא חטאות על כל השבתות. כיום, כל אחד יודע שיש יהדות, תורה ושבתי, ולכן הוא לא תינוק שנשבה.

הרב עמיטל [1924-2010] "על מעמדו של היהודי החילוני בימינו"
ואכן הרבו לדבר על כך גדולי תורה ובמיוחד מרן הראי"ה קוק זצ"ל, וקבעו כי הכופרים בימינו דינם כאנוסים בגלל הסביבה התרבותית והאווירה הכללית בה הם שרויים... יתירה מזאת, דברים אלו נאמרו לפני השואה. מה נאמר אחרי תקופת השואה? וכי מותר לנו לדון לכף חובה אנשים שהאמונה אינה מתיישבת על ליבם אחרי מה שעוללה השואה לנפשות ישראל, אם במודע ואם שלא במודע? אם מרן הרב קוק וחזון איש זצ"ל דברו על אנוסים בתקופה שלפני השואה, מה נאמר אנו היום? ... עצם העובדה שחלק כה גדול מעם ישראל עזב את דרך ה' מחייבת, לדעתני, התייחסות אחרת, מקילה יותר, ומאמץ מיוחד לסינווריה ולימוד זכות עליהם.

MAN: This is a delicate and critical topic. On the one hand, we don't want to alienate Jews, especially in the land of Israel, on the other hand, we want to make clear that not abiding by mesoret Yisrael is anathema to our people and ultimately destructive to the nation. Perhaps we should apply tinok shenishba (and/or other inclusive innovations) to save the lives of all in Israel (i.e., since not doing so causes eiva with non-Jews it will certainly do the same with Jews – and at this time when the vast majority of Jews are hiloni, such eiva could be detrimental to the religious cause). However, when it comes to social regulations – like stam yainam – we should maintain this as a statement that something is not right and that there is a difference between believing observant Jews and those that don't (believe and observe) – and here I include those who observe but don't believe (so called ortho-praxis) who are just as detrimental to the integrity of the people as those who don't practice anything. For are they not like the proverbial pigs that show their signs of "kashrut" externally, but are internally "treif"?!

Today there is no doubt that our people are in an identity crisis – with all 4 sons present. Excluding any of them from our table will only bring further crisis, we must ever strive to include them in some way for at the end of the day, the Torah spoke of 4 SONS – they are all our family.